

Značaj Ljudevita Modeca u povijesti hrvatske pedagogije

VLATKO SMILJANIĆ

Sveučilište u Zagrebu – Hrvatski studiji
Borongajska cesta 83d
HR – 10 000 Zagreb
vsmiljanic@hrstud.hr

Prethodno priopćenje

Preliminary communication

Primljeno / Received: 26. 10. 2019.

Prihvaćeno / Accepted: 14. 11. 2019.

Na temelju uvida u sadržaj rukopisne ostavštine, članaka i monografija Ljudevita Modeca (1844.–1897.), u članku je istražen i obrađen Modecov značaj u povijesti hrvatske pedagogije. Modec je bio prvi moderni hrvatski metodičar. Obrazovao se na preparandiji u Pragu, što mu je omogućilo širenje modernih srednjoeuropskih pedagoških tendencija u brojnim hrvatskim gradovima, naročito u Zagrebu, Petrinji i Osijeku. Posebnost Modecova metodičkog rada očitovala se u tome što je primjenjivao teološki i herbartovski pedagoški pristup, pri čemu se češće opredjeljivao za teološki pristup. Takav pristup prepoznao je kao sredstvo za kvalitetan razvoj individualnog morala.

U svojim člancima Modec je najčešće pisao o osobitostima metodike, dok je u monografijama najčešće tumačio metodičku praksu. U ovom članku ukratko su prikazana pedagoška, dakle metodička obilježja njegovih djela. Pritom ističem da je Modec prilikom poučavanja njegovao deduktivni pristup. U svojim tekstovima često je poticao na domoljublje. Uzrok tome bile su povijesno-političke okolnosti u kojima se hrvatski narod nalazio tijekom druge polovice 19. stoljeća (mađarizacija, germanizacija, centralizacija, neoapsolutizam), što je, uostalom, i uzrokovalo njegovo latentno političko usmjerenje prema Starčevićевой Stranci prava.

Ključne riječi: Ljudevit Modec, metodika, povijest pedagogije, povijest školstva, pučko obrazovanje

*Oj rano nesta vrla učitelja,
Oj rano, rano vjerna prijatelja,
I hrvatske nam misli pobornika,
I prosvjete nam dična zatočnika!**

1. Uvod

U svjetskoj i europskoj historiografiji 19. stoljeće nazvano je stoljećem modernizacije. Osim u gospodarskim i tehničkim disciplinama, modernizacija nije zaobišla ni društvene discipline, pa tako ni one odgojno-obrazovne. Poticaj tome dala je moderna europska pedagogija,¹ čije su se ideje širile tako što su studenti iz

provincijskih zemalja, a koje tada uglavnom nisu imale primjerene obrazovne ustanove, usvajali nove pedagoške tendencije, koje su nakon završetka školovanja i povratka u domovinu primjenjivali u svojem odgojno-obrazovnom radu. To je razlog zbog kojega se i u hrvatskim zemljama javljaju, kako naglašava povjesni-

deduktivnom pristupu odgoju i obrazovanju, kao i na važnosti umnoga, moralnoga te tjelesnoga u pedagogiji. Takav pristup pedagogiju je usmjerio prema znanstvenom proučavanju i pozicioniranju kao jedne od temeljnih društvenih znanosti. U povijesti pedagogije razdoblje između 1850. i 1918. godine naziva se prosvjetiteljskim. Tijekom tog razdoblja u pedagoškim učenjima prevladavala su teološka i herbartistička nadahnuća. Opširnije vidi u: Igor Radeka, »Pedagogija i ideologija u Hrvatskoj«, u: Drago Roksandić, Ivana Cvijović Javorina (uredili), *Desničini susreti 2010. Zbornik radova* (Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu / Plejada, 2011), str. 116–136.

* Citirani su stihovi iz pjesme *Milomu pokojniku Ljudevitu Modcu, hrvatskomu pedagogu* koju je napisao Ljudevit Varjačić. Vidi u: Ljudevit Varjačić, »Milomu pokojniku Ljudevitu Modcu, hrvatskomu pedagogu«, *Napredak. Časopis za učitelje, uzgajatelje i sve prijatelje mladeži* 38/2 (Zagreb, 1897), str. 17–18, na str. 17.

¹ Tijekom 19. stoljeća ključni europski pedagozi bili su Švicarac Johann Heinrich Pestalozzi (1746.–1827.) i Nijemac Johann Friedrich Herbart (1776.–1841.). Njihova učenja počivala su na

čar pedagogije Mihajlo Ogrizović, »progresivne i demokratske pedagoške ideje«, uslijed čega se postavlja »zahtjev za širim razvojem narodne prosvjete, za stvaranjem nacionalnog sistema školskih ustanova od elementarnih do najviših i fakulteta.«² Hrvatski studenti koji su se polovicom 19. stoljeća obrazovali u zapadnim zemljama, povratkom u domovinu pripadali su takozvanom staležu narodnih učitelja: visokoobrazovnoj zajednici, koja je predstavljala odgojnu i obrazovnu vertikalu pučkog obrazovanja. Premda je Učiteljska zadruga bila jedna od prvih hrvatskih humanitarnih udruga,³ djelatnost njezinih članova uskoro je promiče u strukovnu učiteljsku organizaciju koja će biti prva i ključna organizacija profesionalnih pedagoga u hrvatskim zemljama, i to upravo u razdoblju u kojem pedagogija dobiva elemente moderne znanstvene discipline. Kada se spominju pripadnici narodnih učitelja toga vremena, najčešće se izdvajaju Ivan Filipović, Stjepan Basariček, Skender i Marija Fabković, Mijat Stojanović i Vjenceslav Marik, dok ime Ljudevita Modeca, kako ističe Ogrizović, »ima više prigodni, a manje sveobuhvatan i trajniji karakter i značenje.«⁴

Cilj ovoga rada zato je, a na temelju sačuvanih arhivskih izvora i članaka iz časopisa, istražiti lik i djelo Ljudevita Modeca (1844.–1897.) te prikazati njegovu ulogu u povijesti hrvatske pedagogije. Osim analize povijesno-pedagoške literature, rad će se u najvećoj mjeri temeljiti na člancima iz časopisa *Napredak*, kojem je dugogodišnji glavni urednik bio upravo Modec, iz čijih se članaka može sagledati njegova biografija i njegov pedagoški značaj. Pritom naglašavam da dosadašnji tekstovi o Modecu, a ponajprije Ogrizovićevi, nisu sadržavali kritički pristup u istraživanju Modecova lika i djela, pri čemu su nerijetko bili i ideološki motivirani te teološki rezignirani. Što se tiče Ogrizovića, on se usredotočio tek na dio arhive Hrvatskog školskog muzeja koju pritom nije valjano citirao. Osim toga, u njegovim radovima postavlja se pitanje akademske čestitosti,⁵ a nije obuhvaćena ni periodika u kojoj je

Modec bio itekako spominjan. Ovaj rad temelji se na, doduše, prilično skromnoj, ali izuzetno važnoj arhivskoj i osobnoj Modecovoj građi koja se čuva u arhivu Hrvatskog školskog muzeja u Zagrebu.⁶

2. Životopis

Prema podacima iz krsnog lista, Ljudevit Modec (*Ludovicus Modecz*) rođen je 21. srpnja 1844. godine u Križevcima na kućnom broju 286 od oca Andrije (*Andreas*) i majke Ivane (*Iohanna*) rođene Gorički,⁷ koji su Ljudevita, kao jedno od svoje osmero djece, istoga dana i krstili u crkvi sv. Ane u Križevcima.⁸ Tijekom 1856. godine Ljudevit je upisao realnu gimnaziju u Varaždinu, dok je sredinom srpnja 1861. godine položio učiteljski tečaj na Kraljevskoj preparandiji u Pragu, a zahvaljujući podršci Franje Klaića⁹ i stipendiji koju mu je u iznosu od 420 forinti omogućio Stjepan Ilijašević.¹⁰ U arhivu Hrvatskog školskog muzeja čuva se bilježnica u koju je Modec tijekom 1860. godine pisao bilješke s predavanja. U njoj se ističe krasopis, kao i vješto služe-

historiju školstva i prosvjete.

² Mihajlo Ogrizović, »Životni put i djelo Ljudevita Modeca (1844 – 1897)«, u: Dragutin Franković (glavni urednik), *Zbornik za historiju školstva i prosvjete* 4 (Zagreb: Hrvatski školski muzej; Beograd: Pedagoški muzej; Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1968), str. 83–127, na str. 83.

³ Sonja Gaćina Škalamera, »Učiteljska zadruga (1865. – 1891.). Najstarija učiteljska udruga u Hrvatskoj«, *Časopis za suvremenu povijest* 49/3 (Zagreb, 2017), str. 571–584, na str. 574.

⁴ Ogrizović, »Životni put i djelo Ljudevita Modeca (1844 – 1897)«, str. 84.

⁵ Primjerice, Ogrizovićev tekst pod naslovom »Ljudevit Modec (1844 – 1897)« koji je objavljen 1980. godine u drugom svesku djela *Likovni istaknutih pedagoga*, istovjetan je tekstu koji je Ogrizović pod naslovom »Životni put i djelo Ljudevita Modeca (1844 – 1897)« već objavio 1968. godine u *Zborniku za*

⁶ Zahvaljujem dr. sc. Štefki Batinić, ravnateljici Hrvatskog školskog muzeja, i dokumentaristu Filipu Sundžiju, koji su mi nesebično pomogli prilikom istraživanja arhivske građe o Modecu.

⁷ HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. Krstni list Ljudevit Modec*. Vidi i: *Testimonium Baptismi*, br. 250708. Izdano u Križevcima 19. srpnja 1859. godine. Inače, Ogrizović je pisao i o utjecaju majke Ivane na svojega sina Ljudevita, pri čemu nije otkrio izvore svojih podataka. Vidi u: Ogrizović, »Životni put i djelo Ljudevita Modeca (1844 – 1897)«, str. 85: »Majka mu [Ljudevitu Modecu], Ivana, rođena Gorički iz Križevaca, bila je za ono vrijeme obrazovanija žena te je znatno utjecala na intelektualni život svoga sina, posebno na njegov smisao i interes za knjigu.«

⁸ HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. Osmrtnica Ljudevita Modeca*. G/I.–30, br. 5. Vidi i: [s. n.], »Ljudevit Modec«, *Dom i svijet: ilustrovani list*, broj 10 (Zagreb, 1897), str. 197c–198b, na str. 197c.

⁹ [s. n.], natuknica »Klaić, Franjo«, u: *Hrvatska enciklopedija* 5, glavni urednik August Kovačec (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2003), na str. 690a: »Klaić, Franjo, hrv. pedagog i pedagoški pisac (Garčin kraj Slavonskog Broda, 13. XI. 1819 – Zagreb, 16. V. 1887). U Beču se školovao za podučavanje gluhoonijeme i slijepe djece. Bio je učitelj u više mjesta, ravnatelj prve male realke u Hrvatskoj u Varaždinu, te od 1860. ravnatelj svih pučkih škola i preparandije (učiteljske škole) u Zagrebu. Zaslužan je za osnivanje Više djevojačke škole u Zagrebu (1871). God. 1886. podijeljen mu je naslov zemaljskog škol. nadzornika. Pokrenuo i uređivao list *Školski prijatelj* (1868–74). Autor je stručnih članaka i priručnika.«

¹⁰ O hrvatskom pedagogu i pjesniku Stjepanu Ilijaševiću (1814.–1903.) opširnije vidi, primjerice, u: [s. n.], natuknica »Ilijašević, Stjepan«, u: *Hrvatska enciklopedija* 5, glavni urednik August Kovačec (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2003), na str. 50.

nje njemačkim te češkim jezikom, što je bila zavidna razina znanja za tada tek šesnaestogodišnjeg studenta. Uz to, sačuvana je i praška svjedodžba (njem. *Zeugnis*), iz koje možemo doznati predmete koje je Modec polagao.¹¹ Iz svih predmeta imao je vrlo dobre ocjene. Tijekom trajanja studija na oblikovanje Modecove pedagoške misli uvelike je, kao što tvrdi Ogrizović, utjecalo učenje Karela Slavuja Amerlinga (1807.–1884.), poznatog češkog pedagoga i učitelja preparandije »Budeč«,¹² koji je bio omiljen među studentima, jer je promicao nacionalnu uzajamnost te odgoj i obrazovanje učitelja u domoljubnom duhu, što će se očitovati u kasnijem Modecovu pedagoškom radu.¹³ Od Ogrizovića doznajemo i to da Modec »kao stipendist nije smio niti mogao pohađati češku učiteljsku školu 'Budeč', nego školu koja se nalazila u praškoj Maloj četvrti (češ. *Malá Strana*).¹⁴

Nakon završetka praške preparandije Modec se vratio u Hrvatsku. Prvo zaposlenje dobio je u zagrebačkoj privatnoj djevojačkoj školi. Pritom je želio održavati i tečajeve za obrazovanje učitelja u Hrvatskoj, a zato da budući učitelji na školovanje ne moraju odlaziti u druge zemlje. Podršku njegovu naumu dao je državni savjetnik Metel Ožegović,¹⁵ kojega je Modec posjetio u Beču kada se iz Praga vraćao u Hrvatsku. Prvu generaciju tog tečaja Modec je upisao s još dvojicom budućih učitelja.¹⁶ Tijekom listopada 1862. godine ponovno se povezao s Franjom Klaićem, koji ga je preporučio za učitelja na Kaptolskoj glavnoj učioni, što je Modec i prihvatio.¹⁷ Za manje od godinu dana, točnije 24. kolovoza

1863. godine, Namjesničko vijeće imenovalo ga je učiteljem »na kaptolskoj glavnoj učioni«,¹⁸ čime mu je državna vlast dala legitimitet za obavljanje učiteljskog posla. Na toj »učioni« tada je zaposlen i začetnik modernog hrvatskog učiteljstva Ivan Filipović, što je Ogrizović ocijenio presudnim »za dalji društveni razvoj i još izrazitiju demokratsku i nacionalnu opredijeljenost Ljudevita Modeca.«¹⁹ Istodobno, Modec je upoznao učitelja Stjepana Novotnyja, koji je bio zaposlen na zagrebačkoj preparandiji i koji je 1859. godine pokrenuo pedagoški časopis *Napredak*. Modecov marljivi rad s učenicima ponovno je prepoznalo Namjesničko vijeće, koje ga je 13. rujna 1865. godine nagradilo iznosom od 100 forinti za školsku 1864./1865. godinu. Iste godine osnovana je Učiteljska zadruga u kojoj je Modec najprije izabran za tajnika, a kasnije za blagajnika i za predsjednika društva. Važnost Učiteljske zadruge najbolje se očituje u pokretanju takozvanog školskog pitanja pri zakonodavnoj i izvršnoj vlasti. Članovi Zadruga tako su tijekom 1865. godine napisali *Ustav pučke škole u trojednoj kraljevini*, pri čemu su autori teksta bili učitelji Ljudevit Modec, Ivan Filipović, Skender Fabković, Antun Irgolić, Vjenceslav Marik, Josip Posavec, Ivan Šah i Ferdo Vuksanović.

Sljedeća pohvala Modecu stigla je 22. ožujka 1867. godine: dekretom Nadbiskupskog duhovnoga stola u Zagrebu dobio je »pohvalu i priznanje za revnost i točnost« kojima se odlikovao »prošle školske godine u obnavljanju svojih učiteljskih poslova.«²⁰ Priznanjima tu nije bilo kraja. Iste godine, točnije 7. prosinca 1867., proglašen je počasnim građaninom grada Zagreba, čiji je gradonačelnik tada bio odvjetnik Vjekoslav Frigan (1861.–1868.). Tijekom 1871. godine Modec je na Prvoj općoj hrvatskoj učiteljskoj skupštini u Zagrebu

¹¹ Nakon uvida u popis predmeta koji su navedeni u Modecovoj svjedodžbi može se zaključiti da je preparandija u Pragu zastupala teološka nadahnuća u pedagogiji. To potvrđuju nazivi predmeta: »Religijsko učenje« (»Vjeronauk«), »Biblijska povijest«, »Obrazovanje i poučavanje«, »Didaktika«, »Umjetnost«, »Rukovođenje školom«, »Pjevanje«, »Sviranje harmonije i orgulja«, »Njemački jezik«, »Češki jezik«. Vidi u: HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. Zeugnis herr Ludwig Modec*. Svjedodžba je izdana 15. srpnja 1861. godine.

¹² Mihajlo Ogrizović, »Ljudevit Modec (1844 – 1897)«, u: Mihajlo Ogrizović, *Likovi istaknutih pedagoga II. Ljudevit Modec, Mijat Stojanović, Stjepan Basariček* (Zagreb: NIRO »Školske novine« / Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1980), str. 7–81, na str. 12.

¹³ Ogrizović, »Životni put i djelo Ljudevita Modeca (1844 – 1897)«, str. 85. Vidi i: Ogrizović, »Ljudevit Modec (1844 – 1897)«, str. 12.

¹⁴ Ogrizović, »Ljudevit Modec (1844 – 1897)«, str. 12.

¹⁵ O hrvatskom političaru Metelu Ožegoviću (1814.–1890.) opširnije vidi, primjerice, u: [s. n.], natuknica »Ožegović (O. Barlabaševački), Metel«, u: *Hrvatska enciklopedija* 8, glavni urednik Slaven Ravlić (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2006), str. 200b–201a.

¹⁶ Ogrizović, »Životni put i djelo Ljudevita Modeca (1844 – 1897)«, str. 86.

¹⁷ [s. n.], »Trojedna kraljevina«, *Narodne novine* 28 (Zagreb,

1862), broj 95 (22. listopada 1862), str. 379b–380b, na str. 379b–380a.

¹⁸ [s. n.], »Trojedna kraljevina«, *Narodne novine* 29 (Zagreb, 1863), broj 201 (4. rujna 1863), str. 807, na str. 807a. Inače, u *Narodnim novinama* koje su objelodanjene 11. siječnja 1865. godine otisnut je neistinit tekst o Modecu. Vidi u: [s. n.], »Trojedna kraljevina«, *Narodne novine* 31 (Zagreb, 1865), broj 8 (11. siječnja 1865), od drugog do trećeg stupca druge stranice, na trećem stupcu druge stranice: »Iz pouzdana izvora doznajemo, da se je nam.[jesnički] obrazovatelj na kr.[aljevskoj] preparandiji u Zagrebu, g.[ospodin] Ljudevit Modec, na toj službi zahvalio, te zamolio vis.[oko] kr.[aljevsko] nam.[jesničko] vijeće svojim putem, neka mu dopusti, da nastavi svoje učiteljstvo na kaptolskoj glavnoj učioni u Zagrebu. Mi neznamo razloga, s kojega je g. [ospodin] Modec ovaj korak učinio, nu mislimo, da bi ga lahko pogoditi mogli; učitelji na zagrebačkih gradskih učionah stoje mnogo bolje nego obrazovatelji na kr.[aljevskoj] preparandiji zagrebačkoj.«

¹⁹ Ogrizović, »Ljudevit Modec (1844 – 1897)«, str. 15.

²⁰ Isto, str. 17.

organizirao izložbu učeničkih radova,²¹ a te godine bio je i jedan od osnivača Hrvatskog pedagoško-književnoga zbora. Tijekom 1873. godine zamijenio je oboljelog Skendera Fabkovića i počeo raditi kao učitelj prirodoslovno-tehničke struke na višoj djevojačkoj učionici u Zagrebu.²²

Nedugo nakon novog zapošljavanja Modec je kao hrvatski predstavnik sudjelovao na svjetskoj izložbi i na skupštini slavenskih pedagoga u Beču. Tada je postao i glavni urednik *Napretka*, što je bio sve do 1895. godine. U Petrinji, koja je tada bila u sastavu Vojne krajine, održana je 1875. godine Druga opća hrvatska učiteljska skupština, na kojoj se razmatralo o potrebi izrade novoga školskog zakona. Iz pisama koja je Ljudevit Modec napisao Stjepanu Basaričeku 10. travnja 1873. godine i 19. srpnja 1875. godine mogu se doznati i podaci koji su prethodili održavanju te skupštine, kao i o financiranju učitelja, a koje podatke preuzimam iz Ogrizovićeve studije o Modecu:

»Skupštinu nam je Mollynari u principu dozvolio da se održi, ali smatra da je probitačnije, da se za novce što no su preliminirani za skupštinu, pošalje čim više graničarskih učitelja u Beč. Naša vlada kani uslijed naše inicijative poslati 6 učitelja u Beč, ali dakako po svojoj škrtosti za školske stvari odmjerila svakome samo po 100 forinti. Tko ne bude svoje kese pribavio neće si za tih 100 forinti jamačno Beča niti mnogo izložbe profitirati.«²³

Godina 1875. bila je posebno važna za Modeca. Tada je imenovan učiteljem na Kraljevskoj muškoj i ženskoj preparandiji u Zagrebu te njezinim upraviteljem, što je ostao sve do 1889. godine. Tijekom 1875. godine imenovan je i za člana Zemaljskog školskog odbora, dok je 1876. godine, a prema naredbi bana Ivana Mažuranića,²⁴ postao član ispitnog povjereništva za osposobljavanje učitelja u pučkim školama. Modec je sve više napredovao. Najbolji dokaz kvalitete njegova pedagoškog rada na zagrebačkoj preparandiji pruža

sadržaj rukopisa koji se čuva u Hrvatskom školskom muzeju:

»Ministarstvo školstva u Bugarskoj proučivši po svojim stručnjacima uspješan razvitak pučkih škola u Hrvatskoj, poslalo je g. 1883. u Zagreb oko 20 mladih učitelja Bugara, da se upišu u III. tečaj kr. muške preparandije i tu da se usavrše u učit[eljskom] zvanju i potanko pro- uče organizaciju hrv. pučkog školstva. I ti mladi Bugari položivši nakon godinu dana učiteljski ispit na hrv. jeziku, vratit će se u Bugarsku i ponesoše sa sobom iz Zagreba u svoju domovinu pokupljeno pedagoško i metodoško znanje, stečeno u zagr. preparandiji pod upravom već onda priznatoga pedagoga i metodičara Ljudevita Modeca. Neki od ovih Bugara zauzeše važnije položaje u bug. školstvu, a Bugarin Vlasov postao je dapače ministrom za nastavu u Bugarskoj.«²⁵

U tom rukopisu stoji i to da je Modec primao pisma svojih bivših bugarskih učenika. Iz jednoga od njih doznajemo da su ti učenici »mnoga zlatna zrnca, donešena iz zagrebačke preparandije, posijali na bugarskoj školskoj njivi i da se već opaža dobar uspjeh i napredak u razvitku bugarskoga školstva.«²⁶

Modecovo napredovanje trajalo je sve do 1886. godine, kada je prema odluci Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade imenovan voditeljem takozvanog produžnog tečaja »za pučke učitelje, i to za ovu godinu samo u Osieku.«²⁷ Prestanak njegova napredovanja počeo je tijekom vladavine bana Khuen-Héderváryja (1883.–1908.), kada je uslijedilo razdoblje koje je bilo izuzetno loše za hrvatsko učiteljstvo: učitelji koji su bili domoljubno orijentirani dobivali su premještaje iz službi ili su iz njih otpušteni. Modec nije izgubio posao, ali je u kolovozu 1890. godine premješten u Petrinju te imenovan ravnateljem Kraljevske učiteljske i šegrtske škole.²⁸ Tim postupkom Odjel za bogoštovlje

²¹ O tome više vidi u: Ljudevit Modec (predsjednik), Ljudevit Tomšić (tajnik), »Program izložbe učilnih prve obće hrvatske učiteljske skupštine u Zagrebu mjeseca kolovoza 1871.«, *Branik* 1 (Sisak, 1871), broj 5 (31. ožujka 1871), na prvom i drugom stupcu treće stranice.

²² HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. Odluka kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu br. 4436*. Odluka od 7. studenoga 1873. godine.

²³ Ogrizović, »Ljudevit Modec (1844 – 1897)«, str. 19.

²⁴ HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. Pismo Ivana Filipovića Ljudevitu Modecu*, br. 20. Pismo je od 13. listopada 1875. godine. Odnosi se na naredbu Visokog kraljevskog zemaljskog vladinog odjela za bogoštovlje i nastavu (broj 4069) od 8. rujna 1875. godine o imenovanju Ljudevita Modeca zastupnikom učiteljstva u školskom odboru Zagrebačke podžupanije.

²⁵ HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. Uspješan šk. rad Ljudevita Modeca [...] Radnja od 6 strana*. Oznaka 935, I/V.–14 (1944), na str. 5.

²⁶ Isto.

²⁷ HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. Odluka kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu br. 6913*. Odluka od 18. srpnja 1886. godine.

²⁸ Inače, Modec je u Petrinji s tamošnjim trgovcima dogovorio da za svakog trgovačkog naučnika petrinjski trgovci u gradsku blagajnu daju 6 forinti godišnje, što će poslužiti kao »pripomoć za posebno podučavanje trgovačkih naučnika u šegrtskoj školi.« Osim toga, predložio je da »trgovačko-strukovne predmete u šegrtskoj školi podučava sposobni praktični vještak iz trgovačkoga stališa«, a ne, kao do tada, svjetovni učitelji. Vidi u: [s. n.], »Naša šegrtska škola.«, *Banovac: list za pouku, trgovinu, obrt i gospodarstvo* 5 (Petrinja, 1892), broj 41 (8.

i nastavu želio ga je udaljiti od istomišljenikā i od kolega učitelja, čime mu je društveni rad bio ograničen. Osim toga, Modec je 19. studenoga 1890. godine zbog časopisa *Napredak* bio optužen pred Kraljevskim kotarskim sudom. Banalnost optužnice najbolje dokazuje njegovu nepodobnost tadašnjim državnim vlastima, koje nisu mogle iznaći način za njegovo kažnjavanje.²⁹ Usprkos tome što je bio profesionalno unižen, njegova popularnost nije prestala. Novine *Banovac* tako 27. rujna 1890. godine izvještavaju da mu je organizirana zabava povodom dvadeset pete godišnjice učiteljevanja. U tim novinama, među ostalim, stoji da je Modec »veoma zaslužan za pučku prosvjetu u Hrvatskoj, pa mu je radi toga i radi njegova čista značaja prispjelo taj dan više čestitaka sa svih strana domovine«. ³⁰ Ipak, 1890. godine Modec je, a uz Ivana Jagića, Blaža Lorkovića i Josipa Torbara, imenovan članom Odsjeka za gospodarsku poduku Gospodarskoga društva.³¹ Član tog Odsjeka bio je samo tri godine, jer je u 49. godini života zatražio prijevremeno umirovljenje. Vlasti su bile uvjerene da kao umirovljenik neće moći utjecati na mlade učitelje, zbog čega su udovoljile njegovu zahtjevu, pa se Modec

vratio u Zagreb. Omogućeno mu je daljnje uređivanje *Napretka*, kao i izdavanje knjiga. Umro je 2. siječnja 1897. godine u Zagrebu od hepatitisa, a dva dana poslije sahranjen je na Mirogoju.³²

3. Povezanost Modecova političkog i vrijednosnog obzorja s njegovim pedagoškim pristupom

Usprkos tome što Modec nije politički djelovao, Ogrizović je neutemeljeno isticao njegovu domoljubnu i demokratsku političku orijentaciju. Jedini način koji može omogućiti spoznaju Modecove političke pripadnosti jest taj da analiziramo njegove zapise. Primjerice, Modec je 8. siječnja 1866. godine u novinama *Dobrobran* pozvao književnike i učitelje na dostavljanje tekstova za »godišnjak« koji će biti »za nagradu mladeži«, ³³ na što su ga potaknule odluke Učiteljske zadruge od 2. siječnja 1866. godine, od kojih je jedna glasila da će se »svake godine izdavati zabavnik za mladež pod naslovom 'Ljiljan'«, dok je druga bila da se Modeca određuje »za urednika ovoga zabavnika«. ³⁴ Osim Modeca, za *Ljiljan* su pisali i Ferdo Vuksanović te Mijat Stojanović. Naslovi pripovijedaka otkrivaju tematiku tog zabavnika: »Otčeva slika«, »Savjest«, »Molitva«, »Badnjak«, »Pozdravljenje angjeosko«, »Nikola Šubić knez Zrinjski«, »Kako je u tudjem svijetu«. U predgovoru *Ljiljana* Modec je zapisao sljedeće:

»Mila mladeži! Evo Ti kitice, savite od pjesmih i pripoviedakah poput bielih ljiljanah, posvećene Tebi na zabavu i pouku. Kao što Ti liljan godi oku čistom bjelinom svojom a mioniris njegov Te razblažuje, isto Ti tako ugodila ova kitica umu i srdcu. Umu Ti ugodila pouka, što no ju iz nje crpiti možeš, a srdce Ti razblažila ljubav prama Bogu, prama iskrnjemu i domovini, koja Ti iz nje u primjerih sjaje.«³⁵

listopada 1892), od prvog do trećeg stupca prve stranice, na drugom stupcu prve stranice.

²⁹ O tome su izvijestile i režimske *Narodne novine*: [s. n.], »Iz suda.«, *Narodne novine* 56 (Zagreb, 1890), broj 269 (22. studenoga 1890), od prvog do drugog stupca pete stranice, na prvom stupcu pete stranice: »U sriedu 19. o.[voga] mj.[eseća] u 3 sata poslije podne obdržavala se je pred ovdješnjim kr.[aljevskim] kot.[arskim] sudom razprava proti časopisu 'Napredak', komu je odgovorim urednikom bivši ravnatelj zagrebačke mužke učiteljske škole g. Ljudevit Modec, koji je u istom svojstvu premješten početkom ove školske godine u Petrinju. Državno odvjetništvo tužilo je naime § 9. zakona o porabi tiska. Državno odvjetništvo motivira svoju obtužnicu ovako: Ljudevit Modec uređivao je časopis 'Napredak' do 27. broja, dočim je na 28. broju istoga časopisa, koji je izašao 1. listopada o.[ve] g.[odine], takodjer on kao urednik podpisan, dočim se u 29. i 30. broju čita, da listom 'upravlja' Ljudevit Modec, a da za uredništvo odgovara podpisan Gjurjo Kuten. Državnomu odvjetništvu među tim bilo je dobro poznato, da je g. Modec premješten iz Zagreba u Petrinju, te da ga već 28. i 29. rujna o.[ve] g.[odine] nije bilo u Zagrebu, dosljedno nije smio niti mogao, da se podpiše na 28. broju 'Napredka' kao odgovorni urednik. G. Ljudevit Modec morao bi bio dakle u smislu §. 8. zakona o porabi tiska, da prijavi kr.[aljevskom] drž.[avnom] odvjetništvu promjenu, sbivšu se u 29. i 30. broju časopisu 'Napredka'. Budući da toga g. Modec učinio nije, tuži ga ono, kako rekosmo, kr.[aljevskom] kot.[arskom] sudu temeljem §. 9. zakona o porabi tiska.«

³⁰ [s. n.], »Viestnik.«, *Banovac: list za pouku, trgovinu, obrt i gospodarstvo* 3 (Petrinja, 1890), broj 39 (27. rujna 1890), od trećeg stupca druge stranice do prvog stupca četvrte stranice, na drugom stupcu treće stranice.

³¹ [s. n.], »Narodno gospodarstvo.«, *Narodne novine* 56 (Zagreb, 1890), broj 156 (9. srpnja 1890), od trećeg stupca četvrte stranice do drugog stupca pete stranice, na prvom stupcu pete stranice.

³² HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. G/I.*–30, br. 6. Inventarski broj 1822.

³³ Ljudevit Modec, »Poziv.«, *Dobrobran* 3 (Zagreb, 1866), broj 5 (8. siječnja 1866), na trećem stupcu treće stranice: »S toga se pozivaju najuljudnije svi rodoljubni naši književnici i učitelji, da bi svojim književnim prinesci poduprli ovaj podhvat, kojim će se nesamo blagotvorna svrha pospješiti, već i spisi za mladež našu umnožiti.«

³⁴ Vjenceslav Marfk, »Izdavak iz zapisnika prve sjednice odbora 'Zadruge', držane dne 2. siječnja 1866 u prisutnosti svih odbor-nikah.«, *Dobrobran* 3 (Zagreb, 1866), broj 8 (11. siječnja 1866), na prvom stupcu četvrte stranice.

³⁵ Urednik. [Ljudevit Modec], »Mila mladeži!«, u: Ljudevit Modec (uredio), *Ljiljan: zabavnik za mladež* (U Zagrebu: Upravljački odbor učiteljske »Zadruge«, 1866), str. [0].

Iz tih zapisa razaznajemo da je Modecov pedagoški pristup bio usmjeren prema učeniku koji je središte i subjekt pedagoškog djelovanja³⁶ te koji je sposoban donositi zaključke. Prema Modecovu sudu, učenik je sposoban razmišljati racionalno, točnije umom, kako i proizlazi iz Modecova teksta, ali i srcem, što znači moralno i etično, čime Modec nije umanjivao ulogu odgoja i obrazovanja, nego je izjednačavao njihov značaj. Kada piše o životnim i odgojno-obrazovnim vrijednostima, Modecu je na prvom mjestu ljubav prema Bogu. U njegovu pedagoškom djelovanju zastupljena je i ljubav prema domovini ili domoljubna svijest, koja pritom nije zadana nekim smjerom u pedagogiji, nego je inspirirana aktualnim povijesno-političkim kontekstom u kojem je Modec djelovao. Radi se o razdoblju Bachova apsolutizma, tijekom kojega su bečke vlasti nastojale centralizirati i germanizirati hrvatsko društvo. Takva nastojanja izazvala su otpor koji je u hrvatskom društvu, među ostalim, rezultirao osnivanjem prvih modernih političkih stranaka, od kojih je Starčevićeva Stranka prava zastupala hrvatski nacionalizam u kontekstu oblikovanja hrvatske nacije, zatim pluralizam, pa liberalizam i, naposljetku, katoličko nadahnuće u društvenom djelovanju. Premda to nije nikada potvrdio, takva je bila i Modecova politička orijentacija.³⁷ Ispravnost te tvrdnje bit će očigledna nakon iznošenja primjera koji slijede u nastavku ovoga članka.

U arhivskoj zbirci Hrvatskog školskog muzeja Ogrizović je pronašao pisma koja je Ljudevit Modec uputio Stjepanu Basaričeku. Pritom izdvajam ono od 10. travnja 1873. godine, kada je Modec sudjelovao na svjetskoj izložbi o školstvu i na skupštini slavenskih pedagoga u Beču. Tom je prilikom Basaričeku napisao da su bečki pedagogi žestoko negirali nacionalno obilježje hrvatskih pedagoga. Naime, hrvatski pedagogi zalagali su se za odvijanje odgojno-obrazovnih djelatnosti u domoljubnom, hrvatskom duhu. Nakon reakcije bečkih pedagoga, hrvatski pedagogi prekinuli su profesionalnu suradnju s njima.³⁸ Prema Ogrizovićevu sudu, »Modec nije imao drugačiji stav ni prema službenim hrvatskim krugovima koji su kolaborirali s Bečom, u službi Austrije, a kasnije i Ugarske.«³⁹

Modec se očitovao i o prisutnosti religije u školi. Iz pisma koje je Basaričeku napisao 18. veljače 1875. godine tako možemo doznati i sljedeće:

»[...] ne slažemo se svi s Filipovićem i s onimi pedagogi, koji zahtievaju, da se religija odmah predade učitelju u ruke, a pop da neima mjesta u školi, jer da dualizam u školi ne valja. Ja, i kako mi se čini, većina hrv.[atskih] učitelja držimo, da je u današnjih okolnosti bolje da si pop tumači religiju, što bolje znade (naravno da i učitelj neće protiv vjeri raditi, nego ukupnim svojim radom osobito potpomagati moral), ali zato opet nemoramo Filipovića i njegove jednomišljenike prozvati sanjari pak to još u vlastitom našem listu, koji si preduzeo da brani liberalna pedagoškijska načela.«⁴⁰

Iz citiranoga teksta proizlazi da je Modec svećenstvo razumijevao kao zajednicu koja je zadužena za upućivanje mladih u obilježja katoličke vjere, ali da pritom nije umanjivao kompetitivnost svjetovnih učitelja. Osim toga, naglasio je i to da nauk o vjeri mora u školi služiti izgradnji moralnih vrijednosti učenikā. Do te polemike došlo je zbog rasprave koja se o potrebi reorganizacije školstva odvijala još tijekom 1861. godine u Hrvatskom saboru. Ta rasprava vodila se između zastupnikā katoličke Crkve i zastupnikā svjetovnih, posebice liberalnih pogleda, koji se međusobno nisu slagali onda kada su tematizirali razinu utjecaja crkvenog i svjetovnog upravljanja u školama.⁴¹ Međutim, Modec se u članku »Naša borba«, koji je objavio 1874. godine u časopisu *Napredak*, zalagao za ravnopravan utjecaj katoličke Crkve i svećenikā u upravljanju školom te negirao sukob između učiteljā i svećenikā:

»Da spomenemo samo, koliko se tuj vikalo i više na učitelje, da hoće vjeru iz škole izagnati, da hoće odgajati same bezvjernike, petrolerce. Pa što je u tom istine? Izrekla ju neka frakcija njemačkih pedagoga, da bi valjalo vjerouku sasvim predati u ruke učitelju, [...] Dušu dakle u se, pak ruku na srdce, te priznajte, da većina hrvatskih učitelja netjera svećenstva iz škole, nego da želi, da i ono svoje breme nosi, kao što ga oni nose. [...] Iznose se na javnost o učiteljstvu članci, puni jeda i čemera, te odišući svim, samo ne kršćanskom ljubavi.«⁴²

³⁶ Takvu pristupu uvelike su posvećena i suvremena pedagoška istraživanja. Vidi, primjerice, u: Marko Pranjić, »Odgajnik – središte pedagoške antropologije«, *Napredak: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu* 157/4 (Zagreb, 2016), str. 475–497.

³⁷ HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. Uspješan šk. rad Ljudevita Modeca [...] Radnja od 6 strana*. Oznaka 935, I/V.–14 (1944), na str. 2: »I kulturno njegovo [Modecovo] gledanje svijeta bilo je slobodno i napredno, a u nacionalnom pogledu bio je pristaša hrv.[atske] opozicije, t. j. da Hrvatska bude slobodna.«

³⁸ Ogrizović, »Ljudevit Modec (1844 – 1897)«, str. 24–25.

³⁹ Isto, str. 25.

⁴⁰ Isto, str. 29.

⁴¹ [Antun Tunkl], »Pripreme za školski zakon i borba hrvatskog učiteljstva za narodnu školu i odvajanje škole od crkve«, u: Dragutin Franković (uredio), *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj* (Zagreb: Pedagoško-književni zbor, 1958), str. 110–149, na str. 119.

⁴² Lj.[udevit] M.[odec], »Naša borba«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži* 15/14 (Zagreb, 1874), str. 209–212, na str. 211–212.

Tijekom kolovoza 1871. godine Modec je održao izlaganje na Prvoj općoj hrvatskoj učiteljskoj skupštini u Zagrebu. Nakon njegova izlaganja usvojena je rezolucija od dvanaest točaka, od kojih je prva bila Modecovo autorsko djelo:

»Svrha je narodnoj školi u sadanjem vieku da ćudoredno-religioznim uzgojem i skladnim razvojem umnih i tjelesnih sila mladež u svem znanju i umijanju na toliko podučiti, na koliko je svakom neophodno potrebno, da može pošteno kao slobodan čovjek živjeti te postati valjanim i korisnim članom društva čovječanskoga.«⁴³

Posljednji polemički i kritički tekst Modec je objavio 1894. godine pod naslovom *Gdje je istina, a gdje neistina*.⁴⁴ Riječ je o tekstu u kojem je kritizirao sadržaj brošure Stjepana Korenića,⁴⁵ a koju je taj crkveni pisac naslovio *Gdje je istina?*⁴⁶ Korenićeve iskaze o lošim rezultatima rada onih hrvatskih pedagoga koji su unijeli novotarije u hrvatski pedagoški sustav, Modec je oštro opovrgavao. Kada je promišljao o školskim nadzornicima, Korenić je predložio da se oni, kako izvještava Antun Cuvaj, »imenuju samo na nekoliko godina«, a da se »za tu službu uzimlju svećenici, srednjoškolski profesori i tek po koji pučki učitelj«.⁴⁷ Premda je Korenić isticao da uloga Crkve u odgoju i obrazovanju mora biti znatnija, Modec tu tvrdnju nije osporavao. Najvažnijim Korenićevim pogreškama smatrao je negiranje rezultata koje su u pedagogiji ostvarili češki pedagog Jan Ámos Komenský i švicarski pedagog Johann Heinrich Pestalozzi, kao i omalovažavanje metodičkog pristupa koji je upravo Modec popularizirao u *Napretku*.

⁴³ *Prva opća hrvatska učiteljska skupština* (Zagreb, 1871), str. 36.

⁴⁴ Ljudevit Modec, *Gdje je istina, a gdje neistina? Odgovor na brošuru 'Gdje je istina' Stjepana Korenića, katekete u zagrebačkom ženskom liceju* (Zagreb: Knjigotiskara i litografija C.[arla] Albrechta, 1894).

⁴⁵ O hrvatskom crkvenom piscu Stjepanu Koreniću (1856.–1940.) opširnije vidi, primjerice, u: [s. n.], natuknica »Korenić, Stjepan«, u: *Hrvatska enciklopedija* 6, glavni urednik August Kovačec (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2004), str. 156b.

⁴⁶ Stjepan Korenić, *Gdje je istina? Riječ u zgodno vrijeme nakon konferencije hrvatskih školskih nadzornika* (Zagreb: Tisak Karla Albrechta, 1894).

⁴⁷ Antun pl. Cuvaj od Carevdara (pribrao i uredio), *Grada za povijest školstva Kraljevinâ Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, svezak IX. Drugo ispravljeno i popunjeno izdanje. Od 31. listopada 1888. do danas. (Zagreb: Trošak i naklada Kr.[aljevske] hrv.[atsko]-slav.[onsko]-dalm.[atinske] zem.[aljske] vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu, 1913), str. 41.

4. Modec: »nazivati školu svekolikoga naroda narodnom, a ne pučkom školom«

Prvi praktični rezultat rada članova Učiteljske zadruge, koja je, podsjećam, osnovana tijekom listopada 1865. godine, odnosio se na izradu *Ustava pučke škole u trojednoj kraljevini*. Tim *Ustavom* članovi Učiteljske zadruge iskazali su nezadovoljstvo neusvajanjem novoga školskog zakona, koji austrijski car te ugarsko-hrvatski i češki kralj Franjo Josip I. (1848.–1916.) nije odobrio. Prema Frankovićevim spoznajama, *Ustav* je sadržavao brojne odredbe iz nacarta školskih sustava koji su nastali 1845. i 1861. godine.⁴⁸

No, Modec nije bio zadovoljan tim *Ustavom*, što je razotkrio 1871. godine u izlaganju na Prvoj općoj hrvatskoj učiteljskoj skupštini u Zagrebu. Jednim od problema smatrao je već i naslov *Ustava*, točnije korištenje riječi »pučke« uz riječ »škole«.⁴⁹ U izlaganju koje je naslovio »Koja je svrha pučkoj školi uz sadanjem vieku i kako da se prema tome urede njezini vanjski odnošaji« istaknuo je sljedeće:

»Prije nego li se pustim u daljnju razpravu spomenuti mi je da držimo za shodnije i dostojnije nazivati školu svekolikoga naroda narodnom, a ne pučkom školom. Premda znače riječi puk i narod jedno te isto, to ipak znamo, da se imenom puk nazivlje često i drži skoro obćenito samo jedna i to najniža klasa naroda: ta škola pako ne služi samo jednoj klasi, nego svemu narodu od najnižega do najvišega stališa: zovimo ju dakle narodnom školom i to tim više što ju tako gotovo sav naš narod na jugu nazivlje.«⁵⁰

O tim Modecovim iskazima izvijestile su novine *Hervatska*, koje su, kao što sam već naglasio, podržavale Starčeviću Stranku prava. U njima je otisnuto i sljedeće:

»Izvestitelj g.[ospodin] Lj.[udevit] Modec derži najprije za dostojno, da se škola svega naroda nezove pučkom, nego 'narodnom', jer se u njoj neobrazuje samo puk, t. j. seljan, nego svi razredi pučanstva,

⁴⁸ [Tunkl], »Pripreme za školski zakon i borba hrvatskog učiteljstva za narodnu školu i odvajanje škole od crkve«, str. 121.

⁴⁹ Hrvatski slavist Josip Hamm (1905.–1986.) pojasnio je razliku između pojma *narod* i pojma *puk*. Vidi u: J.[osip] H.[amm], »Narod i puk«, *Ježik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 1/5 (Zagreb, 1952), str. 149–151.

⁵⁰ Ogrizović, »Ljudevit Modec (1844 – 1897)«, str. 35–36. Usp. [s. n.], »Prva obća hrvatska učiteljska skupština. (I. skupština dne 23. kolovoza)«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži* 12/14 (Zagreb, 1871), str. 105–106, na str. 105b.

narod. U starom i srednjem veku nebiaše obrazbe celovitog naroda van povlaštenih kastah; narodna škola čedo je novog vremena. Treba odgojit čoveka, kako ga je bog stvorio, da bude radin član društva za sveopću sverhu oplemenjenja.«⁵¹

5. Modec i Napredak

Prije nego što je imenovan glavnim urednikom *Napretka*, Modec je u tom časopisu objavio čak jedanaest članaka.⁵² Ovom prilikom izdvojiti ću tek nekolicinu njih, točnije one u kojima je izložio metodičke ideje za pučkoškolsku nastavu. Prvi od članaka takve naravi naslovio je »Onomatika u pučkoj učionici«. U njemu se pozivao na djela svojega učitelja Franje Klaića, kojega je smatrao najvećim autoritetom za metodiku. Kada se usmjerio na metodičke upute koje se tiču biologije, Modec se poslužio primjerima iz *Biblije*. Da bi pojasnio značenje riječi »srce«, uputio je na pripovijest o milosrdnom Samaritancu, Josipu i Jobu.⁵³ Kada je u članku »Postupanje pri stvarnoj i to prirodoslovnoj obuci u IV. razredu glavnih učionah« tumačio osnovne fizikalne pojmove, primjerice, silu, gibanje i tromost, koristio se pak sredstvima i pomagalima koja su se nalazila u njegovu okruženju.⁵⁴ Na istovjetan način pojašnjavao je i Sunčeve mijene u članku »Praktično postupanje pri razlaganju 154. štiva druge slovn.[ičke] čitanke 'Oganj' u IV. razredu«. U njemu se zalagao za neprestanu interakciju između učitelja i učenika: učitelj ispituje učenike o svakodnevnim aktivnostima, a oni mu odgovaraju tako da ih učitelj deduktivno navodi na temu kojom će se baviti tog nastavnog sata.⁵⁵ Isti model primijenio je i u članku »Razglabanje 47. štiva I. slovn. [ičke] čitanke 'Liep hrast.'«, u kojem je na slikovit i jednostavan način od priče o hrastu i pastiru postepeno došao do poučavanja o nastanku Vojne krajine:

»Tko je tad došao pastiru? Tri nepoznata čovjeka. Što se kaže o njih? Da služahu u krajišničkoj službi. Kakova je to krajišnička služba? Pazite djeco, to ću vam raztumačiti. Na jugu naše domovine leži Turska.«⁵⁶

Modec je napisao i članak u kojem je posredstvom praktičnih životnih primjera obradio često zanemarenu komponentu nastave: odgoj.⁵⁷ Objavio ga je pod naslovom »Zabava i obuka na ledini«. U njemu imaginarni učitelj Napredković u mjestu nazvanom Sretnik zatiče djecu na igralištu, kojoj poručuje da neformalan razgovor između učitelja i učenika može biti poučan, pri čemu upućuje na važnost učenja o odgoju, jer takvo učenje redovito ima dalekosežne i pozitivne učinke:

»Da je danas drugčije valjda je to uzrok, što sam vas svakom sgodnom prilikom opominjao, da se ćudoredno ponašate na svakom mjestu, a vi ste vazda moje opomene slušali, što vam na ćast, a meni na veselje služi.«⁵⁸

Na posljednjoj stranici *Napretka* otisnutog 5. veljače 1873. godine urednik Skender Fabković napisao je tekst pod naslovom »Za ravnanje« u kojem je otkrio da je »prisiljen na neizvjestno vrieme odtrgnuti se od svakoga napornijega rada poradi veoma porušena zdravlja, i da međjutim preuzimlje uredništvo 'Napredka' g. Modec«. ⁵⁹ U tekstu koji je otisnut na prvoj stranici istoga broja časopisa Modec je kao novi urednik obećao da će *Napredak* »i nadalje zastupati najsvetije interese hrvatskoga narodnjega školstva«, a da će to činiti i u »našoj domovini« i u »junačkoj nam krajini«. ⁶⁰ Time je poručio da će brinuti o razvoju odgoja i obrazovanja na području svih hrvatskih zemalja, od kojih je izdvojio Vojnu krajinu, koja je u razvoju odgoja i obrazovanja tada uvelike zaostajala za Banskom Hrvatskom.

Nakon što je postao urednik *Napretka*, Modec je svoje članke objavljivao na početku svakog novog broja časopisa. Na temelju uvida u brojeve otisnute od 1873.

⁵¹ [s. n.], »Perva obća herv. učiteljska skupština«, *Hrvatska 1* (Zagreb, 1871), broj 35 (27. kolovoza 1871), od trećeg stupca treće stranice do prvog stupca četvrte stranice, na četvrtom stupcu treće stranice.

⁵² Bibliografiju Modecovih radova vidi u: Ogrizović, »Ljudevit Modec (1844 – 1897)«, str. 78–81.

⁵³ Lj.[udevit] Modec, »Onomatika u pučkoj učionici«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži 3/17* (Zagreb, 1862), str. 261–265.

⁵⁴ Lj.[udevit] Modec, »Postupanje pri stvarnoj i to prirodoslovnoj obuci u IV. razredu glavnih učionah«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži 3/19* (Zagreb, 1862), str. 295–299.

⁵⁵ Lj.[udevit] Modec, »Praktično postupanje pri razlaganju 154. štiva druge slovn.[ičke] čitanke 'Oganj' u IV. razredu«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži 3/22* (Zagreb, 1862), str. 346–349.

⁵⁶ Ljud.[evit] Modec, »Razglabanje 47. štiva I. slovn. [ičke] čitanke 'Liep hrast.'«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži 5/4* (Zagreb, 1864), str. 53–56, na str. 53.

⁵⁷ O važnosti odgoja i problemu njegova zanemarivanja u odgojno-obrazovnoj politici, više vidi, primjerice, u: Petar Marija Radelj, »Proganni odgoj«, 3. listopada 2016. godine. Dostupno na: <http://www.vjeraidjela.com/proganni-odgoj/> (pristup 18. listopada 2019. godine).

⁵⁸ [Ljudevit Modec], »Zabava i obuka na ledini«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži 4/5* (Zagreb, 1862), str. 74–79, na str. 75.

⁵⁹ Skender Fabković, »Za ravnanje«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži 14/5* (Zagreb, 1873), str. 80.

⁶⁰ Ljudevit Modec, »P. n. čitateljstvu na u[o]baviest«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži 14/5* (Zagreb, 1873), str. 65.

do 1895. godine, zamjećujemo da tematika tekstova u sve većoj mjeri potiče razvoj metodike u nastavi, kao i prirodoslovno-matematičke znanosti. Primjerice, u tekstu »Newton i zakon o gravitaciji« Modecov jezični stil više nije pripovijedan, kratak i pojednostavljen, nego ga obilježava visoki stilski te kritički izričaj, i to usprkos tome što se odnosi na pripremu za nastavni sat o gravitaciji.⁶¹ Osim članaka takve naravi, Modec sve češće piše i objavljuje članke u kojima kritizira stanje u školstvu i učiteljskoj zajednici u hrvatskim zemljama. U tim tekstovima iščitava se napetost hrvatskoga učiteljstva u vezi s donošenjem novoga školskoga zakona i u vezi reforme školstva koju je provodio ban Ivan Mažuranić.⁶² U polemičkom članku »Jedan njemački uzor-seminar« Modec tvrdi i to da su »razvitak i procvjetanje narodnoga školstva«, kako nastavlja, »još uvijek u embrionalnom stanju.«⁶³ Nakon što je u istom članku uputio na nedostatke u odgojno-obrazovnom sustavu njemačkih i slavenskih zemljama, o odgojno-obrazovnom sustavu u hrvatskim zemljama zaključio je sljedeće:

»[...] mi pako za sad samo to primjećujemo: da sbilja ako gdje, to u pedagogiji mora biti teorija i praksa u najužjem savezu. Teorijom bez valjane prakse poluči se malo, a praksa, koja se neosniva na zakonih pedagogijske znanosti, nije drugo, nego dresiranje, kojim se ljudski duh, iskra božanstvenosti, ponizuje.«⁶⁴

U takvu duhu Modec je napisao i već spomenuti članak »Naša borba«, u kojem je ukazao na manjkavosti tadašnjih školskih uredaba, koje su uzrok, kako zamjećuje, »opet u nas novih političkih borba«, pri čemu je mislio na sukobe koji su se u hrvatskim zemljama odvijali između svećenstva i svjetovnih učitelja, kao i na sukobe između hrvatskih političkih frakcija.⁶⁵ Inače, članak »Naša borba« bio je posljednji Modecov pole-

mički članak u *Napretku*. U svima preostalima ponovno se usredotočio na razmatranja o metodici nastave. Mogući razlog zbog kojega je odustao od pisanja članka polemičke naravi može se uvidjeti iz dijela prve rečenice članka koji je naslovio »Risanje u pučkoj školi«, a objavio 1877. godine: »u pedagogijskom svijetu pobudio [se] novi život.«⁶⁶ U tom članku raspravljao je o dvama novim predmetima, »Risanju« i »Tjelovježbi«, koji su u pučke škole uvedeni zahvaljujući takozvanom Mažuranićevu školskom zakonu. Modec je smatrao da za te predmete »neima u učitelja dosta vještine, a još manje prave volje i požrtvornosti«,⁶⁷ čime je otkrio da učitelji nisu u potpunosti prihvaćali taj školski zakon. Zato se zalagao za redovito vježbanje učenika, jer ako se, kako bilježi, »učeniku postupice, u koliko on jača, zadaje i teža zadaća«, njegov će uspjeh biti, zaključuje Modec, »mnogo sjeguriji, nego li, ako na učenika odmah u početku svalimo sav teret, da se uplaši te izgubi volju k nauku.«⁶⁸

U članku »Stara i nova škola« Modec je pedagoška dostignuća koja su ostvarena tijekom prve polovice 19. stoljeća usporedio s onim pedagoškim dostignućima koja su ostvarena tijekom druge polovice 19. stoljeća. U njemu je zapisao i sljedeće:

»U staroj školi učilo se manje, dà – znantno manje, tumačilo se malo ili ništa, ali što se je zadalo, moramo se naučiti, inače je bilo šibâ, da je sve pucalo, pak se sve to ponavljalo i učvršćivalo, da su si učenici stanovito znanje prisvojili tako, da ga nijesu tako lasno zaboravili, a u vještinama bi se izvježbali dakako uz šibu, da je bilo milo gledati. [...] Dijete sjelo zastrašeno i bilo mirno. [...] Taki je bio u glavnome stari metod; [...] A kako nova škola? Po načelima stavnim, osnovanim na poznavanju duševnih sposobnosti i postupnom razvijanju njihovu, a prokušanim najumnijim, najvrijednijim i najsvjestnijim učiteljima kroz decenija ovoga vijeka, podavaju se znanja i vještine djeci tako, da se samom obukom obražavaju t. j. da si djeca pribavljajući znanje prema svojim duševnim sposobnostima, te sposobnosti istodobce razvijaju, ter se tako duševno i tjelesno jačaju. [...] O tome, da u novoj školi ima odviše učevnih, dotično i nepotrebnih prijedmeta, nismo nakani-li da ovdje tek razpravljamo i da potrebu tek

⁶¹ Lj.[udevit] M.[odec], »Newton i zakon o gravitaciji«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži* 14/14 (Zagreb, 1873), str. 209–215.

⁶² Više o tome vidi, primjerice, u: Mirko Raguž, »Zakon od 14. listopada 1874. ob ustroju pučkih škola i preparandija za pučko učiteljstvo u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji«, *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, broj 37 (Senj, 2010), str. 87–98; Ana Biočić, »Katolički svećenici i liberalizacija školstva u Trojednoj Kraljevini 1874. godine«, *Časopis za suvremenu povijest* 50/3 (Zagreb, 2018), str. 623–656; Luka Goreta, »Ban Mažuranić i školska reforma u drugoj polovici 19. stoljeća«, *Pleter: časopis Udruge studenata povijesti »Toma Arhiđakon«* 3/3 (Split, 2019), str. 233–244.

⁶³ Lj.[udevit] M.[odec], »Jedan njemački uzor-seminar«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži* 15/17 (Zagreb, 1874), str. 257–260, na str. 257.

⁶⁴ M.[odec], »Jedan njemački uzor-seminar«, str. 259.

⁶⁵ M.[odec], »Naša borba«, str. 209.

⁶⁶ Ljud.[evit] Modec (čitao u glav.[noj] skupštini »hrv.[atskog] pedagog.[ijsko]-književnoga zbora«), »Risanje u pučkoj školi«, *Napredak. Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži* 18/8 (Zagreb, 1877), str. 117–120, na str. 117.

⁶⁷ Modec (čitao u glav.[noj] skupštini »hrv.[atskog] pedagog.[ijsko]-književnoga zbora«), »Risanje u pučkoj školi«, str. 117.

⁶⁸ Isto, str. 119.

dokazujemo. To je nepobitno dokazano već time, što svijet napreduje, a tko ne će s njime, preko njega će strašnom i neumoljivom silom, htio on ili nehtio, zatvorio on oči kao noj, turivši glavu u pijesak, ili pako gledao razkolačenim očima u propast svoju.«⁶⁹

Kada se u tom članku očitovao o novim metodičkim pristupima, učiteljima je odaslao sljedeću poruku:

»Svaki dovoljno spremljeni i savjestni učitelj novije škole nastoji da kod obuke za svaki učevni predmet upotrebi najshodniji učevni put bud analizu, bud sintezu, ili spaja oboje, nadalje živim govorom, najme sgodnim pitanjima upozoruje na ono, što je već djeci poznato, dozivlje to iz duše djetinje na javu, pak pobudjujući tako interes za to i nadovezujući na to, podaje novo, novo sa starim izpoređuje, sdrružuje i učvršćuje i napokon se sve uporavlja vježbanjem, Za sve to pako ne treba mu šibe, pače ni za to, da se uzdrži poredak, jer djeca zanimljivom obukom pobudjena prate učitelja pozorno i nehotice. [...] kod svakog inog učevnog predmeta, bilo to jezik, zemljopis, povijest, prirodopis, fizika itd., gledat će uvijek, da iztakne momente, koji mogu u religijozno-moralnom obziru djelovati na mladež, a svakom sgodom da ju podsjeti na Boga.«⁷⁰

O interakciji u nastavi Modec je pak zabilježio ovo:

»Kako smo već prije iztakli, po današnjem metodi obučavanja ide se za tim, da kod obuke ne radi sam učitelj, a djeca da tek samo slušaju, nego da duh djetinji bude u neprestanoj svezi s duhom učiteljevim, da i duh djetinji neprestano radi; da se sve znanje, što si ga ima dijete steći, ne unaša u-nj kao što nešto gotova, nego da to niče upravo i razvija se u duši djetinjoj. Time se pako i duševne sposobnosti vježbaju, jačaju ter postaju sposobnije za daljni duševni rad, a to je uzgajanje duha.«⁷¹

6. Modec: nestor hrvatske metodike

U člancima objavljenima u časopisu *Napredak* Modec je pojasnio temeljne pedagoške i metodičke oblike rada kao i principe po kojima je djelovao. Međutim, Modec nije objavljivao samo članke. Štoviše, obja-

vio je i četiri priručnika⁷² te četiri udžbenika.⁷³ U nastavku ovoga članka uputit ću na obilježja onih Modecovih djela koja se čuvaju u arhivu Hrvatskog školskog muzeja.

Udžbenik *Geometrijsko oblikoslovlje* Modec je namijenio polaznicima pučkih, građanskih te viših škola, kao i polaznicama djevojačkih škola. Svaku od nastavnih cjelina metodički je oblikovao ovako: »1. gradivo postupno poredam, 2. da uvijek polazim od poznata k nepoznatomu i 3. da svaki pojam i pravilo razvijem na temelju zorova.«⁷⁴ Taj udžbenik opremljen je brojnim ilustracijama i zadacima. Modec je u njemu poticao korelaciju s »Risanjem«, jer je bio uvjeren da »se samo tako vježba oko i ruka onako, kako valja.«⁷⁵ Udžbenik sadrži i kratke naputke o dodatnoj literaturi te nastavnim sredstvima i pomagalicama. Gradivo je obrađeno razgovornim stilom, a podijeljeno je na nastavne cjeline i nastavne jedinice koje su prilagođene trajanju jednog školskog sata.

Udžbenik *Počelnica za obće pučke škole* bio je namijenjen učenicima prvog razreda pučke škole. Gradivo u njemu započinje brojnim ilustracijama koje prikazuju svakodnevne životne događaje i stanja kao što su, primjerice, pokretanje zaprežnih kola, lov na divlje životinje i oranje. Udžbenik sadrži i biblijske motive, primjerice scenu Adama i Eve ispod jabuke. Tu nastavnu cjelinu Modec je smatrao prvim stupnjem i prvom vježbom u zrenju i govorenju, kao i pripremom za čitanje.⁷⁶ Potom slijede cjeline o pisanju i čitanju arapskih brojeva te vježbe pokretljivosti ruke za crtanje ravnih, zakrivljenih i valovitih linija. Drugim stupnjem Modec je nazvao cjelinu koja je obuhvaćala pisanje prvih slova i kratkih slogova, dok je trećim stupnjem odredio cjelinu koja je obrađivala riječi i kratke rečenice, a koja završava kratkim pričama i molitvom. U četvrti stupanj spadala je cjelina u kojoj su učenici učili pisati tiskana slova. Peti stupanj sačinjavao je najopsežniji dio udžbe-

⁷² Ljudevit Modec, *Domaći prirodopis u pučkoj učionici* (Zagreb, 1866); Ljudevit Modec, *Rukovodnik za risanje zemljovida*, (Zagreb, 1867); Ljudevit Modec, *Zbirka uzoraka za obuku u risanju narodnih škola* (Zagreb, 1872); Ljudevit Modec, *Rukovodnik za počelnicu i bukvar* (Zagreb, 1884).

⁷³ Ljudevit Modec, *Prirodopis ptica* (Zagreb, 1873); Ljudevit Modec, *Prirodopis sisara* (Zagreb, 1873); Ljudevit Modec, *Geometrijsko oblikoslovlje za porabu u građanskih i pučkih školah* (Zagreb, 1875); Ljudevit Modec, *Počelnica za obće pučke škole* (Zagreb, 1881).

⁷⁴ Ljudevit Modec, *Geometrijsko oblikoslovlje za porabu u građanskih i pučkih školah* (Zagreb: Kraljevska sveučilišna knjižara Franje Župana, 1875), str. III.

⁷⁵ Modec, *Geometrijsko oblikoslovlje za porabu u građanskih i pučkih školah*, str. III.

⁷⁶ Ljudevit Modec, *Počelnica za obće pučke škole* (Zagreb: Tiskara Lav[oslava] Hartmanna, 1881), str. 1–7.

⁶⁹ Lj.[udevit] M.[odec], »Stara i nova škola«, *Napredak. Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži* 33/1 (Zagreb, 1892), str. 3–7, na str. 4–5.

⁷⁰ M.[odec], »Stara i nova škola«, str. 5 i 7.

⁷¹ Isto, str. 6.

nika. U njemu se nalaze kraći tekstovi o, primjerice, svakodnevnim životnim navikama, poslovima u obitelji, pravilima ponašanja, mjernim jedinicama, godišnjim dobima i imenima domaćih životinja. Time je Modec postigao dvostruku funkciju: najprije obrazovnu, koja je ostvarena tako što su učenici čitanjem kraćih tekstova vježbali čitanje, a potom odgojnu funkciju, koja je ostvarena tako što su učenici kratkim primjerima upućivani u obilježja lijepog ponašanja, u razlikovanje dobra i zla te u ostale ljudske vrijednosti.

Čitanku za biologiju koju je naslovio *Prirodopis za mladež* Modec je namijenio učenicima viših razreda pučke škole. U njoj nema zadataka ni ilustracija. Ona se sastoji samo od teksta koji je podijeljen na tri velike cjeline: životinje, biljke i čovjek. Svaka od njih sadrži kratke pripovjedne tekstove koji opisuju osnovna biološka obilježja životinja, biljaka i čovjeka. Na kraju čitanke nalazi se abecedno kazalo pojmova koji su spomenuti u tekstovima.

Djelo *Razvitak metoda u čitanju i pisanju* zapravo je pretisak analize iz izvještaja o kraljevskim preparacijama i vježbaonicama u razdoblju od 1875. do 1876. godine. U tom djelu Modec je istaknuo da nedostaje pedagoške literature na hrvatskom jeziku, a spomenuo je i nedostatke u metodičkoj obuci mladih. Učitelju je pritom poručio da pozornost obrati na sljedeće: »1. kako će svrhu obuke ponajprije i najkraćim putem polučiti; a 2. kako će učivo upravljati, da se poluči obća naobrazbena svrha t. j. da se sve duševne sile harmonički razvijaju.«⁷⁷ Kada se očitovao o čitanju i pisanju, upozorio je na važnost usmene predaje koja je, kako napominje, prethodila znanju čitanja i pisanja te koja je istodobno važna u odgoju i obrazovanju svakog naroda.⁷⁸

Priručnik koji je naslovio *Rukovodnik za početnicu i bukvar* Modec je namijenio učiteljima koji poučavaju učenike u prvom razredu pučke škole. Taj priručnik obuhvaća gradivo koje učenike upućuje u obilježja vjere i osnove matematike, točnije linearne algebre. Kada je pisao taj priručnik, Modec se poslužio djelima drugih autora, primjerice Kobalijevim djelom *Zorna obuka*, ali i brojnim djelima njemačkih autora do kojih je došao tijekom studiranja u Pragu. U *Rukovodniku za početnicu i bukvar* Modec je učitelje upućivao u obilježja tumačenja nastavnog gradiva, a ponudio im je i brojne primjere praktičnih vježbi za učenike, pri čemu je naglasak ponovno stavio na odgojnu komponentu: »Zahvalno mi je napokon spomenuti, da mi je izradjujući praktični dio zorne obuke dobro došlo nazivlje gradiva pa i obilje pripovijedaka, pravila, poslovice i zagonetaka, što ih je

g.[ospodin] Kobali velikim trudim sabrao u svojoj ‘Zornoj obuci’.«⁷⁹

Radnu bilježnicu objavljenu pod naslovom *Pisanka za pučke škole* Modec je napisao u suautorstvu s profesorom kemije Milanom Roguljom. Ta radna bilježnica bila je namijenjena učenicima od prvog do četvrtog razreda pučke škole. Sastoji se od čak petnaest svezaka, pri čemu su svesci 1–4 bili predviđeni za učenike prvog i drugog razreda, svesci 5–8 za učenike trećeg razreda, svesci 9–12 za učenike četvrtog i petog razreda, dok su svesci 13–15 bili predviđeni za učenike petog razreda. U toj radnoj bilježnici Modec je s Roguljem obuhvatio brojna gradiva: od poučavanja koje se odnosilo na motoriku ruke za potrebe pisanja slova, pa do sastavljanja službenih pisama.⁸⁰ Pritom napominjem da je u dvanaestom svesku *Pisanke* bilo zastupljeno gradivo koje je poučavalo pisanje ćirilice.⁸¹

7. Zaključak

Ulogu Ljudevita Modeca potrebno je analizirati od njegovih životnih početaka. Njegovo školovanje zacijelo ne bi bilo moguće da nije potjecao iz imućne obitelji, koja mu je omogućila studiranje u Pragu. Modec je bio vrlo dobar učenik. Potvrdu tome pruža već i sljedeći podatak: napredovao je zahvaljujući preporukama svojih učitelja. Modec je u hrvatske zemlje donio učenja zapadne i srednjoeuropske moderne pedagogije i metodike, a koja su učenja baštinila teološka i herbartovska nadahnuća. Tim nadahnućima ostvario je pozitivne odgojno-obrazovne ciljeve i ishode. Pritom nije zanemario važnost katoličke Crkve koju je razumijevao kao nosioca učenja o moralnom odgoju. Takvo mišljenje zastupao je usprkos sve prisutnijem liberalnom svjetonazoru među pripadnicima onodobne intelektualne zajednice. Posebnu pozornost pritom je posvetio odgoju, koji je u tadašnjem školskom sustavu često bio zanemaren.

Modec nije iskazivao svoje političko opredjeljenje. Iskazivao je ljubav prema domovini, koja je činila jedan od važnih elemenata njegova učenja o odgoju. Modecovo latentno podržavanje Starčevićeve Stranke prava rezultiralo je time da su ga državne vlasti nastojale isključiti iz javnog života. Osim toga, državnoj vlasti se

⁷⁷ Ljudevit Modec, *Razvitak metoda u čitanju i pisanju* (Zagreb: Narodne novine, 1876), str. 4.

⁷⁸ Modec, *Razvitak metoda u čitanju i pisanju*, str. 5.

⁷⁹ Ljudevit Modec, *Rukovodnik za početnicu i bukvar* (Zagreb: Nakladom kr.[aljevske] hrv.[atsko]-slav.[onsko]-dalm.[atinske] zemaljske vlade, 1884), str. 2–3.

⁸⁰ Ljudevit Modec i Milan Rogulja, *Poslovna pisanka za pučke škole*, svesci 1–15 (Zagreb: Kugli i Deutsch, 1890).

⁸¹ Modec i Rogulja, *Pisanka za pučke škole*, svezak 12 (Zagreb: Kugli i Deutsch, 1890).

nije sviđalo ni to što je objavljivao polemičke i kritičke tekstove. Ipak, Modec zbog toga nije bio obeshrabren. Štoviše, svoja najznačajnija metodička djela napisao je i objavio upravo onda kada se njegov pedagoški rad nastojao onemogućiti.

Modecov značaj u povijesti hrvatske pedagogije i metodike neupitan je zato što su njegova učenja uvelike aktualna i danas. Budući nastavnici i povjesničari pedagogije zato bi trebali biti upućeni u sadržaj i obilježja njegova opusa. U njemu bi, naime, mogli pronaći metodički, stručni i učiteljski uzor, posebice zato što je Modec neprestano zastupao ideju o općem pedagoškom, kao i o društvenom napretku.

8. Popis citirane literature

8.1. Rukopisna građa

HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. Krstni list Ljudevit Modec.*

HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. Zeugnis herr Ludwig Modec.* Dokument od 15. srpnja 1861. godine.

HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. Odluka kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu br. 4436.* Odluka od 7. studenoga 1873. godine.

HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. Odluka kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu br. 6913.* Odluka od 18. srpnja 1886. godine.

HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. Pismo Ivana Filipovića Ljudevitu Modecu,* br. 20. Pismo od 13. listopada 1875. godine.

HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. Osmrtnica Ljudevita Modeca.* G/I.–30, br. 5. Dokument iz 1897. godine.

HŠM A 1821 *Modec, Ljudevit. Uspješan šk. rad Ljudevita Modeca [...] Radnja od 6 strana.* Oznaka 935, I/V.–14 (1944).

Testimonium Baptismi, br. 250708. Dokument od 19. srpnja 1859. godine.

8.2. Ostala citirana literatura

Biočić, Ana. 2018. »Katolički svećenici i liberalizacija školstva u Trojednoj Kraljevini 1874. godine«, *Časopis za suvremenu povijest* 50/3 (Zagreb, 2018), str. 623–656.

Čuvaj od Carevdara, Antun pl. (pribrao i uredio). 1913. *Građa za povijest školstva Kraljevinâ Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas,* svezak IX. Drugo ispravljeno i popunjeno izdanje. Od 31. listopada 1888. do danas. (Zagreb: Trošak i naklada

Kr.[aljevske] hrv.[atsko]-slav.[onsko]-dalm.[atinske] zem.[aljske] vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu, 1913).

Fabković, Skender. 1873. »Za ravnanje«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži* 14/5 (Zagreb, 1873), str. 80.

Gaćina Škalamera, Sonja. 2017. »Učiteljska zadruga (1865. – 1891.). Najstarija učiteljska udruga u Hrvatskoj«, *Časopis za suvremenu povijest* 49/3 (Zagreb, 2017), str. 571–584.

Goreta, Luka. 2019. »Ban Mažuranić i školska reforma u drugoj polovici 19. stoljeća«, *Pleter: časopis Udruge studenata povijesti »Toma Arhiđakon«* 3/3 (Split, 2019), str. 233–244.

H.[amm], J.[osip]. 1952. »Narod i puk«, *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 1/5 (Zagreb, 1952), str. 149–151.

Korenić, Stjepan. 1894. *Gdje je istina? Riječ u zgodno vrijeme nakon konferencije hrvatskih školskih nadzornika* (Zagreb: Tisak Karla Albrechta, 1894).

Marfk, Vjenceslav. 1866. »Izdavak iz zapisnika prve sjednice odbora 'Zadruga', držane dne 2. siečnja 1866 u prisutnosti svih odbornikah.«, *Domobran* 3 (Zagreb, 1866), broj 8 (11. siečnja 1866), na prvom stupcu četvrte stranice.

[Modec, Ljudevit]. 1862. »Zabava i obuka na ledini«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži* 4/5 (Zagreb, 1862), str. 74–79.

Modec, Lj.[udevit]. 1862. »Onomatika u pučkoj učionici«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži* 3/17 (Zagreb, 1862), str. 261–265.

Modec, Lj.[udevit]. 1862. »Postupanje pri stvarnoj i to prirodoslovnoj obuci u IV. razredu glavnih učionah«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži* 3/19 (Zagreb, 1862), str. 295–299.

Modec, Lj.[udevit]. 1862. »Praktično postupanje pri razlaganju 154. štiva druge slovn.[ičke] čitanke 'Oganj' u IV. razredu«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži* 3/22 (Zagreb, 1862), str. 346–349.

Modec, Ljud.[evit]. 1864. »Razglabanje 47. štiva I. slovn.ičke čitanke 'Liep hrast.'«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži* 5/4 (Zagreb, 1864), str. 53–56.

Modec, Ljudevit. 1866. »Poziv.«, *Domobran* 3 (Zagreb, 1866), broj 5 (8. siečnja 1866), na trećem stupcu treće stranice.

[Modec, Ljudevit]. Urednik. 1866. »Mila mladeži!«, u: Ljudevit Modec (uredio), *Ljiljan: zabavnik za mladež* (U Zagrebu: Upravljajući odbor učiteljske »Zadruga«, 1866), str. [0].

- Modec, Ljudevit (predsjednik); Tomšić, Ljudevit (tajnik). 1871. »Program izložbe učilah prve obće hrvatske učiteljske skupštine u Zagrebu mjeseca kolovoza 1871.«, *Branik* 1 (Sisak, 1871), broj 5 (31. ožujka 1871), na prvom i drugom stupcu treće stranice.
- Modec, Ljudevit. 1873. »P. n. čitateljstvu na u[o] baviest«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži* 14/5 (Zagreb, 1873), str. 65.
- M.[odec], Lj.[udevit]. 1873. »Newton i zakon o gravitaciji«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži* 14/14 (Zagreb, 1873), str. 209–215.
- M.[odec], Lj.[udevit]. 1874. »Naša borba«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži* 15/14 (Zagreb, 1874), str. 209–212.
- M.[odec], Lj.[udevit]. 1874. »Jedan njemački uzor-seminar«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži* 15/17 (Zagreb, 1874), str. 257–260.
- Modec, Ljudevit. 1875. *Geometrijsko oblikoslovlje za porabu u građanskih i pučkih školah* (Zagreb: Kraljevska sveučilišna knjižara Franje Župana, 1875).
- Modec, Ljudevit. 1876. *Razvitak metoda u čitanju i pisanju* (Zagreb: Narodne novine, 1876).
- Modec, Ljud.[evit] (čitao u glav.[noj] skupštini »hrv. [atskog] pedagog.[ijsko]-književnoga sбора«). 1877. »Risanje u pučkoj školi«, *Napredak. Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži* 18/8 (Zagreb, 1877), str. 117–120.
- Modec, Ljudevit. 1881. *Početnica za obće pučke škole* (Zagreb: Tiskara Lav.[oslava] Hartmanna, 1881).
- Modec, Ljudevit. 1884. *Rukovodnik za početnicu i bukar* (Zagreb: Nakladom kr.[aljevske] hrv.[atsko]-slav.[onsko]-dalm.[atinske] zemaljske vlade, 1884).
- Modec, Ljudevit; Rogulja, Milan. 1890. *Poslovna pisanka za pučke škole*, svesci 1–15 (Zagreb: Kugli i Deutsch, 1890).
- M.[odec], Lj.[udevit]. 1892. »Stara i nova škola«, *Napredak. Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži* 33/1 (Zagreb, 1892), str. 3–7.
- Modec, Ljudevit. 1894. *Gdje je istina, a gdje neistina? Odgovor na brošuru 'Gdje je istina' Stjepana Korenića, katekete u zagrebačkom ženskom liceju* (Zagreb: Knjigotiskara i litografija C.[arla] Albrechta, 1894).
- Ogrizović, Mihajlo. 1968. »Životni put i djelo Ljudevita Modeca (1844 – 1897)«, u: Dragutin Franković (glavni urednik), *Zbornik za historiju školstva i prosvjete* 4 (Zagreb: Hrvatski školski muzej; Beograd: Pedagoški muzej; Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1968), str. 83–127.
- Ogrizović, Mihajlo. 1980. »Ljudevit Modec (1844 – 1897)«, u: Mihajlo Ogrizović, *Likovi istaknutih pedagoga II. Ljudevit Modec, Mijat Stojanović, Stjepan Basariček* (Zagreb: NIRO »Školske novine« / Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1980), str. 7–81.
- Pranjić, Marko. 2016. »Odgajnik – središte pedagoške antropologije«, *Napredak: časopis za pedagošku teoriju i praksu* 157/4 (Zagreb, 2016), str. 475–497.
- Raguž, Mirko. 2010. »Zakon od 14. listopada 1874. ob ustroju pučkih škola i preparandija za pučko učiteljstvo u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji«, *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, broj 37 (Senj, 2010), str. 87–98.
- Radeka, Igor. 2011. »Pedagogija i ideologija u Hrvatskoj«, u: Drago Roksandić, Ivana Cvijović Javorina (uredili), *Desničini susreti 2010. Zbornik radova* (Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu / Plejada, 2011), str. 116–136.
- Radelj, Petar Marija. 2016. »Prognani odgoj«, 3. listopada 2016. godine. Dostupno na: <http://www.vjerajdjela.com/prognani-odgoj/> (pristup 18. listopada 2019. godine).
- [s. n.]. 1862. »Trojedna kraljevina.«, *Narodne novine* 28 (Zagreb, 1862), broj 95 (22. listopada 1862), str. 379b–380b.
- [s. n.]. 1863. »Trojedna kraljevina.«, *Narodne novine* 29 (Zagreb, 1863), broj 201 (4. rujna 1863), str. 807.
- [s. n.]. 1865. »Trojedna kraljevina.«, *Narodne novine* 31 (Zagreb, 1865), broj 8 (11. siečnja 1865), od drugog do trećeg stupca druge stranice.
- [s. n.]. 1871. »Perva obća herv. učiteljska skupština«, *Hrvatska* 1 (Zagreb, 1871), broj 35 (27. kolovoza 1871), od trećeg stupca treće stranice do prvog stupca četvrte stranice.
- [s. n.]. 1871. »Prva obća hrvatska učiteljska skupština. (I. skupština dne 23. kolovoza)«, *Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži* 12/14 (Zagreb, 1871), str. 105–106.
- [s. n.]. 1890. »Narodno gospodarstvo.«, *Narodne novine* 56 (Zagreb, 1890), broj 156 (9. srpnja 1890), od trećeg stupca četvrte stranice do drugog stupca pete stranice.
- [s. n.]. 1890. »Viestnik.«, *Banovac: list za pouku, trgovinu, obrt i gospodarstvo* 3 (Petrinja, 1890), broj 39 (27. rujna 1890), od trećeg stupca druge stranice do prvog stupca četvrte stranice.
- [s. n.]. 1890. »Iz suda.«, *Narodne novine* 56 (Zagreb, 1890), broj 269 (22. studenoga 1890), od prvog do drugog stupca pete stranice.

- [s. n.]. 1892. »Naša šegrtska škola.«, *Banovac: list za pouku, trgovinu, obrt i gospodarstvo* 5 (Petrinja, 1892), broj 41 (8. listopada 1892), od prvog do trećeg stupca prve stranice.
- [s. n.]. 1897. »Ljudevit Modec«, *Dom i svijet: ilustrirani list*, broj 10 (Zagreb, 1897), str. 197c–198b.
- [s. n.]. 2003. Natuknica »Ilijašević, Stjepan«, u: *Hrvatska enciklopedija* 5, glavni urednik August Kovačec (Zagreb: Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, 2003), na str. 50.
- [s. n.]. 2003. Natuknica »Klaić, Franjo«, u: *Hrvatska enciklopedija* 5, glavni urednik August Kovačec (Zagreb: Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, 2003), na str. 690a.
- [s. n.]. 2004. Natuknica »Korenić, Stjepan«, u: *Hrvatska enciklopedija* 6, glavni urednik August Kovačec (Zagreb: Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, 2004), na str. 156b.
- [s. n.]. 2006. Natuknica »Ožegović (O. Barlabaševački), Metel«, u: *Hrvatska enciklopedija* 8, glavni urednik Slaven Ravlić (Zagreb: Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, 2006), str. 200b–201a.
- [Tunkl, Antun]. 1958. »Pripreme za školski zakon i borba hrvatskog učiteljstva za narodnu školu i odvajanje škole od crkve«, u: Dragutin Franković (uredio), *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj* (Zagreb: Pedagoško-književni zbor, 1958), str. 110–149.
- Varjačić, Ljudevit. 1897. »Milomu pokojniku Ljudevitu Modcu, hrvatskomu pedagogu«, *Napredak. Časopis za učitelje, uzgajatelje i sve prijatelje mladeži* 38/2 (Zagreb, 1897), str. 17–18.

The Importance of Ljudevit Modec in the History of Croatian Pedagogy

Summary

Based on the insight into the manuscripts, articles, and monographs by Ljudevit Modec (1844–1897), this article researches and elaborates on Modec's significance in the history of Croatian pedagogy. Modec was the first Croatian contemporary expert in teaching methodology. His education at a teacher training school in Prague enabled the spread of modern Central European pedagogic tendencies in many Croatian cities, especially in Zagreb, Petrinja, and Osijek. The distinctiveness of Modec's work in teaching methodology manifests in the implementation of a theological and Herbartian pedagogical approach. Between those, he most frequently opted for the theological approach, which he recognised as the means for a finer development of individual morals.

In his articles, Modec most frequently wrote about the distinct characteristics of teaching methodology, while his monographs most often interpreted the teaching methodology practice. This article briefly outlines the pedagogical, i.e. teaching methodology characteristics of his works. In so doing, it is important to emphasise that Modec fostered the deductive approach in teaching. In his texts, he often encouraged patriotism. That was due to the political and historical circumstances in Croatia during the second half of the 19th century (Hungarianization, Germanization, centralisation, neo-absolutism), which were also the cause of his latent political tendency towards Starčević's Croatian Party of Rights.

Keywords: Ljudevit Modec, teaching methodology, history of pedagogy, history of school education, public education